

INVESTITSION MUHITNI RIVOJLANTIRISHDA INNOVATSION TEXNOLOGIYALAR

Investitsion muhitni rivojlantirishda innovatsion texnologiyalar.

Kaxxorov Abduqahhor

Ahrordinov O'ktamjon

Ibrohimov Muhammad Aziz.

Kirish

Bozor iqtisodiyoti sharoitida mamlakat taraqqiyotini ta'minlashda investitsiyalar hal qiluvchi ahamiyatga ega. Investitsion muhit – bu investorlar uchun yaratilgan qulayliklar, ishonchlilik va samaradorlik darajasini bildiruvchi tushuncha. Ushbu muhit qancha barqaror va rivojlangan bo'lsa, shuncha ko'p xorijiy va mahalliy investorlar jalb etiladi. So'nggi yillarda butun dunyo bo'ylab innovatsion texnologiyalar iqtisodiyotni tubdan o'zgartirmoqda va investitsion muhitga ham katta ta'sir ko'rsatmoqda. Ayniqsa, raqamli transformatsiya, sun'iy intellekt, blokcheyn, "aqlli" shahar texnologiyalari kabi innovatsiyalar investorlar uchun yangi imkoniyatlar ochmoqda. Investitsion muhit quyidagi asosiy tarkibiy qismlardan iborat:

1. Huquqiy baza – investorlar faoliyatini tartibga soluvchi qonunlar, reglamentlar va nizomlar.
2. Makroiqtisodiy barqarorlik – inflyatsiya darajasi, iqtisodiy o'sish sur'atlari, milliy valyuta barqarorligi.
3. Infratuzilma – transport, aloqa, energetika tizimlari.
4. Ishchi kuchi va kadrlar salohiyati – malakali ishchi kuchining mavjudligi.
5. Texnologik baza va innovatsiyalar – ilmiy-tadqiqot institutlari, texnoparklar, startaplar.

Innovatsion texnologiyalar va ularning investitsiyalarga ta'siri Innovatsion texnologiyalar bir necha yo'nalishlarda investitsion muhitni yaxshilashga yordam beradi. So'nggi o'n yillikda innovatsion texnologiyalar global iqtisodiyotning eng muhim drayveriga aylandi. Xususan, sun'iy intellekt (AI), blokcheyn, bulutli hisoblash, IoT (Internet of Things) va raqamli transformatsiya kabi texnologiyalar nafaqat ishlab chiqarishni, balki investitsiyalar oqimini ham tubdan o'zgartirmoqda. McKinsey & Company'ning 2023-yilgi hisoboti shuni ko'rsatadiki, faqatgina raqamli texnologiyalar sohasiga global investitsiyalar hajmi 2,5 trillion AQSh dollariga yetgan. Ulardan 150 milliard dollari AI bozoriga to'g'ri kelgan (Statista, 2023). PitchBook ma'lumotlariga ko'ra, 2023-yilning birinchi yarmida Yevropada texnologik startaplarga qilingan investitsiyalar hajmi 45 milliard dollarga yetdi. AQShda esa bu ko'rsatkich 110 milliard dollarni tashkil etdi. Bu investitsiyalarning katta qismi moliyaviy texnologiyalar (fintech), salomatlik texnologiyalari (healthtech) va ekologik toza energiya (cleantech) yo'nalishlariga yo'naltirilgan. Innovatsion texnologiyalar investorlarga yuqori daromad olish imkoniyatini taqdim etmoqda. Masalan, Boston Consulting Group (BCG) tahliliga ko'ra, sun'iy intellekt texnologiyalaridan foydalanuvchi kompaniyalar o'z qiymatini o'rtacha 25–30% ga oshirgan. Blokcheyn texnologiyasi esa moliyaviy operatsiyalarni shaffoflashtirib, investorlar uchun xavflarni kamaytirmoqda. IBM hisobotida ta'kidlanishicha, blokcheynga asoslangan tizimlar 2024-yilda global moliyaviy sohada 1 trln dollargacha iqtisodiy samaradorlikni ta'minlaydi. Raqamli infratuzilmalar rivojlanayotgan mamlakatlarda ham investitsiyalarni jalb qilishga yordam bermoqda. Masalan, O'zbekistonda 2020–2023 yillarda IT Park rezidentlari tomonidan 50 million dollarga yaqin investitsiya jalb qilingan (O'zbekiston Respublikasi Raqamli texnologiyalar vazirligi, 2023). Xususan, fintech va e-commerce startaplari xorijiy investorlar uchun eng jozibali yo'nalishlar bo'lib qolmoqda. Bundan tashqari, BMTning "Digital Economy Report 2023" hisobotiga ko'ra, raqamli texnologiyalar rivojlangan mamlakatlarda Yalpi Ichki Mahsulotning (YaIM) 10–15% gacha ulushini tashkil etmoqda. Rivojlanayotgan mamlakatlarda esa bu ko'rsatkich 4–6% oralig'ida, ammo tez sur'atda o'smoqda.

O'zbekiston misolida innovatsion texnologiyalarning ahamiyati

O‘zbekiston so‘nggi yillarda investitsion muhitni yaxshilash bo‘yicha qator islohotlarni amalga oshirmoqda. Raqamlashtirish, elektron hukumat tizimi, "yagona darcha" tamoyili asosida xizmatlar ko‘rsatish bu borada sezilarli yutuqlarga olib keldi. So‘nggi yillarda

O‘zbekiston innovatsion texnologiyalarni joriy etish va raqamli transformatsiyani tezlashtirish yo‘lida faol islohotlarni amalga oshirmoqda. Raqamli iqtisodiyotning ulushi ortib borayotgani, IT xizmatlar eksportining kengayishi va texnologik startaplar sonining ko‘payishi bu yo‘nalishdagi o‘zgarishlarning yaqqol dalilidir. O‘zbekiston Respublikasi Raqamli texnologiyalar vazirligining 2023-yilgi ma‘lumotlariga ko‘ra, 2020–2023 yillar davomida mamlakatdagi IT Park rezidentlari tomonidan 50 million dollardan ortiq investitsiyalar jalb qilingan. 2023-yil holatiga ko‘ra, IT Park rezidentlari soni 1400 dan oshdi, ularning aksariyati dasturiy ta‘minot, sun‘iy intellekt, kiberxavfsizlik va mobil ilovalar ishlab chiqish sohasida faoliyat yuritadi. Shu bilan birga, eksport hajmi ham yildan-yilga ortib bormoqda. 2022-yilda O‘zbekiston IT xizmatlari eksporti 140 million AQSh dollariga yetgan bo‘lsa, 2023-yilda bu raqam 250 million dollarga yetdi (IT Park O‘zbekiston hisobotlari). Innovatsion texnologiyalar nafaqat iqtisodiyot, balki ijtimoiy sohalarda ham muhim rol o‘ynamoqda. Masalan, “Diya” raqamli xizmat platformasi orqali 60 dan ortiq davlat xizmatlari onlayn shaklda ko‘rsatilmoqda. Bu esa fuqarolar uchun qulaylik yaratib, byurokratik to‘siqlarni kamaytirmoqda. Shuningdek, “MyGov” va “Yagona portal” kabi tizimlar orqali davlat xizmatlarining shaffofligi oshirildi. Ta‘lim sohasida ham innovatsion texnologiyalarning joriy etilishi sezilarli. “Bilim” platformasi, onlayn darslar, elektron kundalik va test tizimlari orqali o‘quvchilarning bilim olish imkoniyatlari kengaymoqda. Oliy ta‘lim muassasalarida sun‘iy intellekt, raqamli marketing va axborot xavfsizligi kabi yangi yo‘nalishlar ochilmoqda. 2022-yilda O‘zbekistonda “Digital Uzbekistan – 2030” strategiyasi qabul qilindi. Ushbu strategiya doirasida 2030-yilgacha raqamli iqtisodiyotning YaIMdagi ulushini 5% dan 15% gacha oshirish, IT eksportini esa 1 milliard dollarga yetkazish maqsad qilingan. Bu strategik maqsadlar O‘zbekistonning raqamli davlatga aylanish yo‘lida qat‘iy qadamlar tashlayotganini ko‘rsatadi.

Dunyo tajribasi

Rivojlangan davlatlar tajribasi innovatsion texnologiyalar investitsion jozibadorlikni qanday oshirishini ko'rsatadi. Masalan:

- Singapur – raqamli hukumat, smart-shahar loyihalari va sun'iy intellekt markazlari bilan butun dunyodagi investorlarni jalb etmoqda.

- Estoniya – “e-Estonia” loyihasi orqali davlat xizmatlarining to'liq raqamlashtirilgan tizimini yo'lga qo'ydi. Bu esa kichik davlat bo'lishiga qaramay, uni texnologik markazga aylantirdi.

- Xitoy – innovatsion texnologiyalarni davlat darajasida rivojlantirib, texnoparklar orqali yirik investitsiyalarni jalb qilmoqda.

- AQSh – Silikon vodiysi orqali milliardlab dollarli venchur sarmoyalarni yig'moqda.

Bunday muammolarni bartaraf etish uchun quyidagi chora-tadbirlar zarur:

1. Raqamli savodxonlikni oshirish – aholining barcha qatlamlari uchun raqamli bilimlar bo'yicha treninglar.
2. Kadrlar tayyorlash – texnik universitetlar, kasb-hunar markazlari orqali IT mutaxassislarini ko'paytirish.
3. Davlat tomonidan qo'llab-quvvatlash – grantlar, soliq imtiyozlari, subsidiyalar orqali innovatsiyalarni rag'batlantirish.
4. Huquqiy bazani takomillashtirish – yangi texnologiyalarga mos qonunchilik asoslarini ishlab chiqish.

Xulosa: Investitsion muhitni rivojlantirishda innovatsion texnologiyalarning o'rni beqiyos. Ular nafaqat ishlab chiqarishni optimallashtiradi, balki investitsiya jarayonlarini shaffof, tezkor va xavfsiz qiladi. O'zbekiston uchun bu yo'nalishda katta imkoniyatlar mavjud. Eng muhimi, davlat, xususiy sektor va ilmiy muassasalar o'rtasidagi hamkorlikni kuchaytirish, raqamli infratuzilmani rivojlantirish, hamda global innovatsion tendensiyalarni kuzatib borishdir. Shundagina O'zbekiston zamonaviy texnologiyalar yordamida jahon investitsion bozorida o'zining munosib o'rnini egallashi mumkin bo'ladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O‘zbekiston Respublikasi Investitsiyalar, sanoat va savdo vazirligi rasmiy sayti – <https://www.invest.gov.uz/>
2. World Bank Group. Doing Business Report 2020. – <https://www.doingbusiness.org/>
3. Schwab, K. (2016). The Fourth Industrial Revolution. World Economic Forum.
4. Brynjolfsson, E., & McAfee, A. (2014). The Second Machine Age. W. W. Norton & Company.
5. UNCTAD World Investment Report 2023 – <https://unctad.org/topic/investment/world-investment-report>
6. OECD. (2022). Digital Transformation and the Futures of Work.
7. Estonian e-Government initiatives – <https://e-estonia.com/>
8. Uzbekistan Digital 2030 Strategy – <https://digitalsenat.uz/>
9. IT Park Uzbekistan – <https://it-park.uz/>
10. Asian Development Bank reports on Central Asia digital economy – <https://www.adb.org/>